

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

ПРОХОРОВА Ю. В.

кандидат економічних наук

САМОЙЛОВА М. Д.

Харків

Проблематика банківського кредитування не була актуальною для планової адміністративно-командної економіки радянського періоду, тому вітчизняні вчені зіштовхнулися з необхідністю її вирішення лише з розвитком і становленням ринкової економіки. У зв'язку з цим очевидним є дефіцит наукових досліджень українських і зарубіжних аналітиків і практиків банківської справи. Необхідність впровадження іноземного досвіду в банківську систему України викликана світовими тенденціями глобалізації. Тому проблеми банківського кредитування є надзвичайно актуальними, особливо в умовах фінансової кризи, коли в економіці країни спостерігається спад виробництва, зменшення прибутків, банкрутства підприємств тощо.

Проблемам розвитку банківського кредитування присвячено праці вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема: Е. Долана, О. Заруби, Ю. Масленченкова, М. Пуховкіної, П. Роуза, К. Садвокасова та багато інших. Проте тема банківського кредитування залишається актуальною і на сьогоднішній момент.

Метою дослідження є дослідження банківського споживчого кредитування в до кризовий період, в кризовий та в період після фінансової кризи. Кредитні операції – це найдоходніша стаття банківського бізнесу. За рахунок цього джерела формується основна частина чистого прибутку, що відраховується у резервні фонди та йде на виплату дивідендів акціонерам банку.

Останнім часом банки різних країн усе гостріше відчувають проблеми, пов'язані з банківським кредитуванням. Вона ще більш актуальна для вітчизняної банківської системи, де рівень простроченої позичкової заборгованості протягом останніх 5–7 років мав стійку тенденцію до зростання. Велика кількість банків зазнають втрат від недосконалої оцінки кредитного ризику і вимушені завищувати відсоткові ставки за кредитами, від чого, у свою чергу, потерпають позичальники.

Українська банківська система побудована відповідно до принципу дворівневості, який передбачає чітке розмежування сфер діяльності центрального (Національного банку України) і комерційних банків.

Таким чином, сьогодні практично усі банки України (окрім НБУ та ПАТ «Укресімбанк») належать до корпоративного сектора банківської системи. Серед них як за кількістю, так і за обсягами операцій провідне місце посідають комерційні банки.

Банківська система України сьогодні вважається одним із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочато раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку. На даному етапі одним з найрозвинутіших і найпоширеніших банківських продуктів є банківський споживчий кредит. Нинішні показники діяльності у банківському секторі країни значно кращі за ті, які спостерігалися у минулі роки. Сьогодні спостерігається зростання ділової активності населення, продовжує розвиватись випуск та інфраструктура кредитних карток, впроваджуються нові продукти, різноманітні форми депозитів, інтернет-банкінг та ін. Здійснюється широкий спектр кредитних, гарантійних, розрахункових, документарних і депозитарних операцій, посилюється міжбанківська конкуренція за види та обсяги надання приватному сектору послуг, банківських продуктів, підвищується їх якість.

Проте, незважаючи на усі позитивні зрушення, банківський сектор України залишається на сьогодні не досить досконалим. За загальними результатами діяльності він є збитковим і містить численні проблеми, викликані як кризовими явищами економіки, так і грошово-кредитною політикою Національного банку України, діями влади і внутрішньобанківськими факторами.

Оскільки метою діяльності банку є одержання прибутку, детального аналізу та розв'язання потребують проблеми досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю і ризикованістю, зокрема кредитних операцій, і визначення допустимого рівня кредитного ризику, за якого може працювати банк.

У 2008 р., у період, коли ще не почалася світова фінансова криза, в Україні частка кредитів населення становила близько 30% від усіх кредитів, наданих банкам; решта 70% – кредити банкам та підприємствам. Для порівняння: у Росії споживчі кредити становили близько 20% від усіх банківських кредитів, у Польщі – 50%, в Іспанії – 75%, із них майже 50% – іпотечні. В Україні видані банками споживчі кредити загалом становили приблизно 15 млрд дол. від ВВП України, у Росії – 50 млрд дол. (7% від усього ВВП), у Польщі – 80 млрд дол. від ВВП країни, в Іспанії – 850 млрд дол. (80% від усього ВВП). Тобто у цьому періоді можна прослідити тенденцію зменшення українських споживчих кредитів, наданих населенню, по зрівнянню з іншими розвинутими країнами. На даний момент становище банківського споживчого кредитування ще гірше, ніж у період до кризи, оскільки велика кількість банків ще не вийшла з кризового стану і має певні проблеми через економічні причини.

Отже, з одного боку, можна передбачити, що в Україні буде розвиватися банківське споживче кредиту-

вання, і будуть надаватися споживчі кредити, якщо, звісно, знизиться інфляція у країні, зростуть ВВП та заробітні плати населення, а також якщо знизять відсоткові ставки за кредитами, але, з іншого боку, економічний стан України поганий, і це безпосередньо впливає на всю банківську систему країни, а, отже, про стан, а тим паче, про розвиток споживчого кредитування в Україні на даний момент не може йти мови, оскільки з економічної точки зору це зробити неможливо, і неможливо змінити рівень інфляції у країні, а від неї в першу чергу і залежить розвиток всього банківського кредитування.

Споживчий кредит – це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку. Сутнісна ознака споживчого кредиту – кредитування кінцевого споживання. Споживчий кредит дає змогу населенню споживати товари і послуги до того, як споживачі спроможні їх оплатити. Тим самим споживчий кредит забезпечує підвищення життєвого рівня споживачів. У макроекономічному плані споживчий кредит збільшує сукупний платоспроможний попит на предмети споживання і послуги, що стимулює розширення обсягів їх виробництва.

Головними параметрами споживчого кредиту є: а) доступність кредиту; б) величина відсоткової ставки; в) строки надання та погашення; г) здатність позичальника повернути кредит. При споживчому кредиті позичальниками є фізичні особи – населення, а кредиторами – підприємства торгівлі і сфери послуг, банки, спеціальні кредитні установи. Торгові підприємства надають споживчий кредит у вигляді товарів, проданих в розстрочку, а банки – у вигляді короткострокових і довгострокових позик на придбання дорогих товарів тривалого користування. Споживчі товари тривалого користування – легкові автомобілі, меблі, побутова техніка – є головним об'єктом споживчого кредиту, який стимулює платоспроможний попит населення на ці товари.

На відміну від інших кредитів, об'єктом споживчого кредиту можуть бути і товари, і гроші. Товарами, що продаються в кредит, як і оплачуваними за рахунок банківських позик, є предмети споживання тривалого користування. Суб'єктами кредиту, з одного боку, виступають кредитори, у даному випадку – це комерційні банки, спеціальні установи споживчого кредиту, магазини, ощадбанк і інші підприємства, а з іншого боку – позичальники – люди.

Технології банківських кредитних операцій з фізичними особами у сфері споживчого кредитування в принциповому плані аналогічні іншим видам кредитних операцій. Споживчі позички надаються на комерційній основі з дотриманням усіх принципів кредитування в межах кредитних ресурсів банку. Однак мають місце й певні особливості.

Комерційні банки надають кредити фізичним особам у розмірах, що визначаються виходячи із вартості товарів і послуг, які є об'єктом кредитування. Розмір кредиту на будівництво, купівлю і ремонт житлових будинків, садових будинків, дачних та інших будівель визначається в межах вартості майна, майнових прав, які можуть бути передані банкові в забезпечення фізичною особою, та сумою її поточних доходів, за винятком обов'язкових платежів (табл. 1, рис. 1). Строк кредиту встановлюється залежно від цілей, об'єкта кредитування, розміру позики, платоспроможності позичальника.

До початку фінансової кризи банківська система України розвивалась прискореними темпами. Кількість діючих банків досягла 184. Впродовж року спостерігалось потужне нарощування їх активів з 603,3 до 926,1 млрд грн (55%). Десять найбільших банків контролювали майже половину усіх активів. Співвідношення активів до ВВП складало 97,5%. Така цифра перевищувала аналогічні показники у Центрально-Східній Європі.

Водночас спостерігалася тенденція до різкого розширення обсягів кредитування, лібералізація доступу до отримання кредиту. Унаслідок цього абсолютні показники виросли з 492 до 792,4 млрд грн. Розмір депозитного портфелю також демонстрував позитивну динаміку, збільшившись майже на 30%.

Отже, згідно з цими даними, можна зробити висновок про те, що банківське кредитування, і кредитування в цілому, мало тенденцію до зростання. Можливо, передумовами до зростання темпів банківського кредитування було наступне: стабільна економічна ситуація в країні та у світі, стабільний курс американського долара, низький темп інфляції. Якби не період фінансової кризи, тоді у країні відбувалося б погашення банківського споживчого кредитування та кредитування в цілому.

2008 рік став переломним у розвитку банківської системи України. Якщо перші три квартали були періодом стрімкого зростання та експансії, то четвертий квартал – часом обвалу фінансової сфери. В Україні розпочалось погіршення макроекономічної ситуації. У IV кварталі країну

Таблиця 1

Показники банківського кредитування в період до фінансової кризи (млн грн)

№ з/п	Показник	Сума кредитування по роках		
		2005 р.	2006 р.	2007 р.
1	Кредити надані	244553	256748	269294
	з них: кредити, надані суб'єктам господарської діяльності	160554	164784	167661
	кредити, надані фізичним особам	70556	75445	77755
2	Довгострокові кредити	150400	154665	157224
	Довгострокові кредити суб'єктам господарювання	85600	88560	90576
	Прострочена заборгованість по кредитах	4100	4230	4456

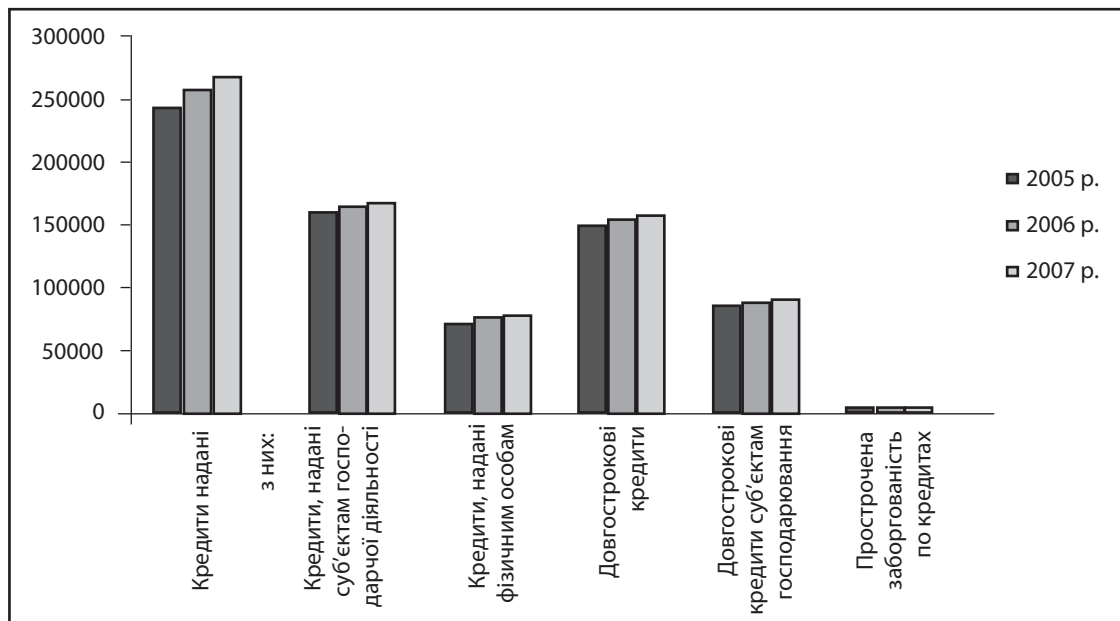

Рис. 1. Діаграма наданих кредитів за даними НБУ в докризовий період (млн грн)

охопила жорстка фінансово-економічна криза, зумовлена як впливом світових тенденцій розвитку, так і структурними недоліками української економіки (табл. 2, рис. 2).

Отже, з наведених даних можна зробити висновок про те, що в кризовий період банківське кредитування також мало передумови до тенденції зростання. Це могло обумовлюватися тим, що гострий рівень інфляції

викликав у населення потребу у коштах, які необхідні були для споживчих потреб.

У табл. 3 та на рис. 3 відображено становище з наданням кредитів у післякризовий період.

Таким чином, згідно з проведеним аналізом, можна зробити висновок про те, що споживче кредитування в Україні та кредитування в цілому займає важливе місце

Таблиця 2

Показники банківського кредитування в період кризи (млн грн)

№ з/п	Показник	Сума кредитування по роках	
		2008 р.	2009 р.
1	Кредити надані	485368	472244
	з них: кредити, надані суб'єктам господарської діяльності	276184	472584
	кредити, надані фізичним особам	153633	268857
2	Довгострокові кредити	291963	507715
	Довгострокові кредити суб'єктам господарювання	156355	266204
	Прострочена заборгованість по кредитах	6357	40610

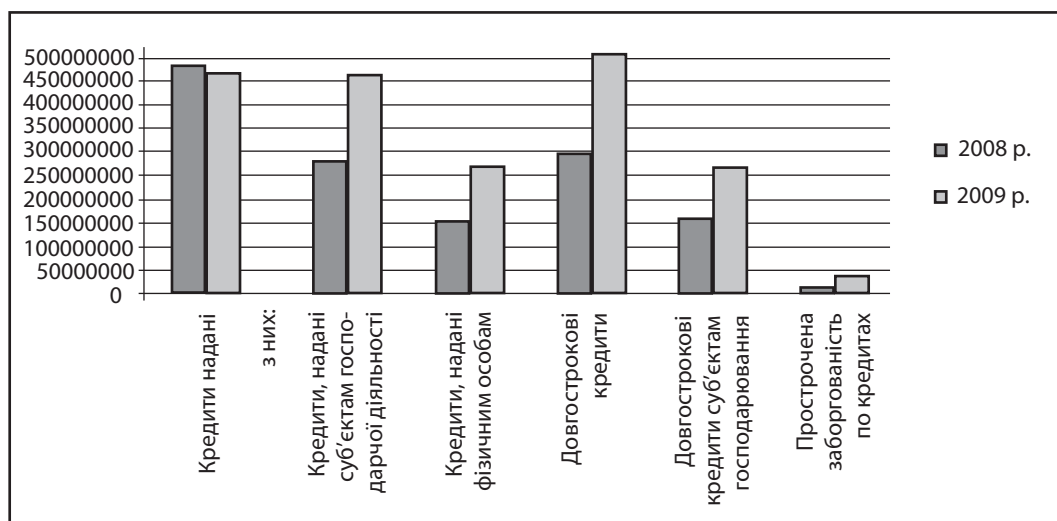

Рис. 2. Діаграма наданих кредитів за даними НБУ в кризовий період (млн грн)

Показники банківського кредитування в період після фінансової кризи (млн грн)

№ з/п	Показник	Сума кредитування по роках	
		2010 р.	2011 р. (I – II кв.)
1	Кредити надані	747348	1576715
	з них: кредити, надані суб'єктам господарської діяльності	474991	1083541
	кредити, надані фізичним особам	222538	367725
2	Довгострокові кредити	441778	857929
	Довгострокові кредити суб'єктам господарювання	244412	559389
	Прострочена заборгованість по кредитах	69935	167623

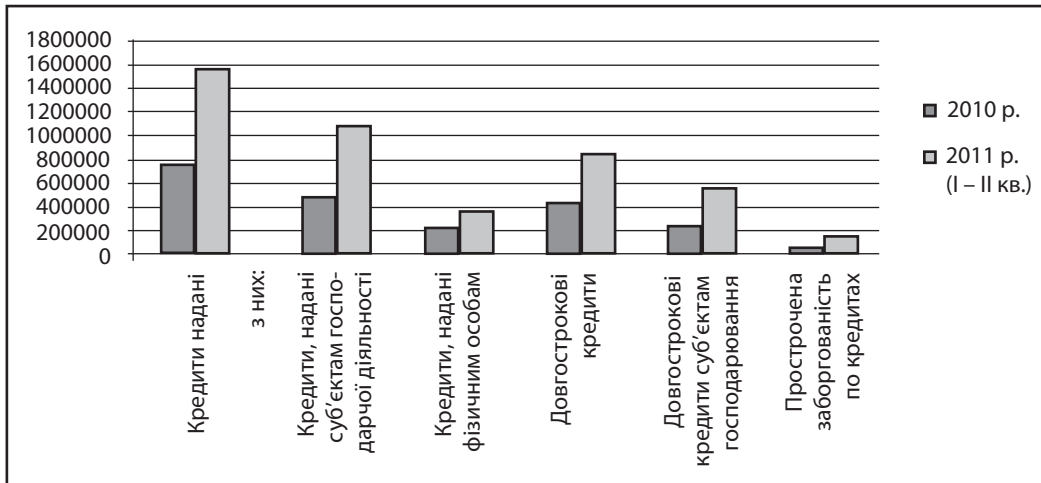

Рис. 3. Діаграма наданих кредитів за даними НБУ в період після кризи (млн грн)

у діяльності банківського сектора. Адже навіть в період кризи, у період, коли криза ще не покинула українську економіку, все одно можна побачити динаміку зростання сектору кредитування в банківській діяльності.

Передумовами до цього може бути великий рівень інфляції, через який населення неспроможне самостійно купувати споживчі товари та послуги, тому і потребує додаткових коштів.

ВИСНОВКИ

Сутнісна ознака споживчого кредиту – кредитування кінцевого споживача. Споживчий кредит дає змогу населенню споживати товари і послуги до того, як споживачі спроможні їх оплатити. Тим самим споживчий кредит забезпечує підвищення життєвого рівня споживачів. У цій статті можна побачити динаміку банківського кредитування в Україні за останні 6 років. Ця динаміка показує поживлення розвитку кредитування в Україні. Можливо, темпи зростання кредитування відбувалися через такі фактори: по-перше, правильна бізнес-стратегія та поставлені стратегічні цілі, які втілюють банки, навіть якщо це період кризи та період виходу банків з кризового стану, а, по-друге, потреба населення в додаткових коштах, адже через кризовий стан у країні населення гостро стало відчувати потребу у позичкових коштах, тобто у банківських споживчих кредитах.

Якщо зменшити облікову ставку НБУ та відсоткову ставку, яка платиться за надання кредиту, то, можливо, динаміка кредитування у країні підвищувалася б,

хоча і не швидкими темпами. Також розвиток іпотечно-го кредитування міг би поживити споживчий кредит у країні, але на даний момент це є неможливим, адже високий рівень інфляції знижує розвиток як споживчого, так і іпотечного кредитів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз / Ред. И. В. Башинин, И. Б. Новикова. – М.: Дело ЛТД, 1997. – 744 с.
2. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке / Ю. С. Масленченков Ю. С.. – М.: Перспектива, 1996. – 544с.
3. Пуховкіна М. Ф. Центральний банк та грошово-кредитна політика / М. Ф. Пуховкіна. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.
4. Заруба Ю. О. Роль фінансового механізму у підвищенні конкурентоспроможності банків / Ю. О. Заруба // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 60 – 64.
5. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Дж. Долан / Под. ред. В. Лукашевича. – М.: Туран, 1996. – 448 с.
6. Сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
7. Асоціація українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aub.org.ua/>